

СТАНОВИЩЕ

от проф. дфн Петко Троев

за дисертационния труд на Димо Тодоров Димов

на тема „Пространството „град” в прозата на Йосиф Бродски”

по професионално направление 2.1 Филология - Руска литература и литература на народите на ОНД (Руска литература на XX - XXI век)

(София, 2016)

Дисертационният труд на Димо Димов е посветен на много интересен, актуален и сложен проблем, който досега не е разглеждан и тълкуван самостоятелно, системно и цялостно в литературната наука. Урбанистичните пространствени аспекти у Йосиф Бродски са проучени сравнително по-пълно по отношение на неговите стихове и доста спорадично засягат метатекстово прозата на големия руски поет и Нобелов лауреат. Темата е дисертабилна и поради изключителното ѝ значение за личността и творчеството на писателя. Основната цел на автора е да осмисли и аргументира цялостна концепция за специфичните художествени особености и механизмите за изграждане на събирателния образ на града в есеистиката на Бродски в контекста на нейната философска и метафизична същност и на диалогичната ѝ съотнесеност с традицията на градските текстове в руската литература. Съвсем естествено и разбираемо тук изследователското внимание е фокусирано върху знакови за личната съдба на твореца градове символи като Ленинград/Петербург и Венеция, чиято символична моделност се оказва типобразуваща и за конкретните им литературни проекции при възприемането на мрежа от вторични урбанистични топоси (Иstanbul, Атина, Рим, Ню Йорк).

Общото ми впечатление е, че Димо Димов се е справил успешно със своята амбициозна и трудна задача и се представя с едно сериозно, оригинално и приносно проучване, което е единствено по рода си в литературоведската ни русистика. Съставена от увод, четири основни глави, заключение и библиографско оформление, дисертационната му работа предлага относително завършена и убедителна стратегия за прочит и коментар на градското пространство в прозата на Бродски. Адекватна и продуктивна е приложената теоретична матрица, което предполага и общия културологичен и литературоведски профил на труда, съчетаването на философския, херменевтичен и контекстуален ракурс към

трансформациите на географското и архитектурно пространство в метафизична и символична духовна субстанция. Научната осведоменост на докторанта респектира със своята широта и компетентност, с отличното познаване на огромната изследователска литература по темата. Стегнато и акцентирано в първа глава е открит и конкретният български принос в съвременната интерпретация на личността и творческото дело на Бродски.

Несъмнено достойнство на работата са коректното и етично четене на чуждите автори и метатекстове, ясната и точна дискурсивна стилистика, съзнателното дистанциране от самоцелната и маниерна терминологична усложненост. Без да бъде натрапчиво афиширана, авторовата позиция по редица полемични въпроси е доста отчетлива и недвусмислена. Непосредствените лични впечатления на докторанта от някои конкретни урбанистични пространствени локации (Венеция, Истанбул, Атина) придават осезаема автентичност на изложението.

Структурата на дисертацията е добре обмислена, логична и вътрешно доста фрагментирана, но са очевидни и значителните диспропорции в обема на отделните глави, като последната обхваща около две трети (над 120 стр.) от общия текстови масив. Бих препоръчал при окончателното оформяне на текста за печат отново да се преосмисли самостоятелното обособяване на началната глава за рецепцията на Бродски и евентуалното ѝ обединяване със съвсем краткия увод, тъй като са най-тясно взаимосвързани и до голяма степен са функционално съподчинени. Подобно преформатиране би внесло по-голяма целенасоченост и динамика на изследването и би ускорило навлизането му в същинската проблематика, концентрирана основно едва в четвърта глава.

Общо взето втора глава на монографията очертава сполучливо биографичните обстоятелства и митарства на Бродски през емигрантския му период, жанровите и структурни особености на неговата есеистика, като подчертава доминацията на философското и креативно начало в художествената му система, широкия спектър на интертекстуалните влияния и взаимодействия. Доколкото е свързан с изясняването на тази проблематика, оценявам напълно позитивно стремежа на Димов към обективно тълкуване на контрастното отношение на руския поет към дихотомията „Толстой и Достоевски”, разбирането за близостта на собственото му кредо с креативната естетика на Достоевски и категоричното му отрицание на Толстоевия реализъм и морално-проповедническа доктрина.

Пресилена и доста опростена изглежда обаче лансираната теза, че Толстоевата естетика „е положена в основата на социалистическия реализъм” (с. 57), макар

самият докторант да признава, че всъщност Бродски заема една „крайна и неразбираема за академичната общност позиция” (с. 58). Генезисът на соцреализма има далеч по-комплицирани и разнородни идейно-естетически детерминанти, които не се свеждат

до религиозно-философските и естетически възгледи на късния Толстой или до идеите на толстоизма. Нуждае се от по-конкретна обосновка „формирането на творческия стил” на Бродски, заявено в началния раздел на тази глава (с. 34-41), или трябва да се промени заглавната му маркировка.

Съвсем кратката и междинна трета глава на проучването дефинира върху съвременна метатекстова база възловите теоретични принципи на поетиката на градското пространство в прозата на Бродски, като мотивира и основния му понятиен инструментариум („градски текст”, „митопоетика”, „митопоетичен хронотоп”, „поетосфера”). Тук акцентът основателно е поставен върху трансцендентните измерения и символната означеност на урбанистичното пространство. Напълно в духа на идеите на Вл. Топоров и Ю. Лотман за Петербургския текст, градът се осмисля като специфичен културен и литературен феномен със своя символика и митопоетика. Градският текст правомерно е конципиран като сложна разножанрова и разностилова метафизична художествена субстанция, създадена не само от културната и литературна традиция, но и от субективните усещания и творческото въображение на писателя.

Безспорно най-ценна и най-приносна в концептуално, структурно и поетологично отношение е ключовата четвърта глава от дисертацията на Димо Димов „Метафизика на града в есетата на Бродски” (с. 76-199), която е най-обемна, силно фрагментирана и представя най-убедително литературоведските му възможности. Тук градските идеи на докторанта за духовната природа и типологичните модели на урбанистичното пространство в прозата на Бродски получават най-пълна и цялостна научна трактовка и аргументация. Проницателни и оригинални са внушенията на автора за събирателния образ на града и геометричната конфигурация на символите в неговите есета и пътеписи, извеждайки триъгълника като основа на художествената му система. Концептът за града е дешифриран в присъщия му нарцистичен, дуалистичен и амбивалентен смисъл и знаково метафорично значение. Адекватна на теоретичната матрица и на текстовата фактура е и възприетата позиция към релацията „език – град – време”, разбирането за доминацията на времето в хронотопната система на литературната творба.

Сериозни и автентични са общите идеи и аналитичните наблюдения на Димо Димов върху мястото на Петербургския мит и Петербургския текст в

художествената система и есеистиката на Йосиф Бродски като продължение и развитие на голяма традиция в руската литературна класика. Конкретният текстологичен анализ доказва,

че градът на Нева стои в метафизичния център на творческата му парадигма и служи за универсален модел на урбанистичното пространство в емблематичните му есета и пътеписи с аналогична тематика. Бих открил като особено задълбочен и съдържателен обстояния съпоставителен прочит на двете есета на Анциферов и Бродски за „Душата на Петербург” (с. 102-137), който показва не само очевидната им структурна и стилистична близост, но и съществените им различия, без да се надценява или пренебрегва влиянието на руския краевед и литературовед.

Нови коментарни ракурси въвеждат културологичните съждения и идеи на докторанта за проявленията на елинизма, ексцентричността и чуждоземния облик на Петербург, за архетипа на водната стихия и колизията между камъка и водата в пространствената символика на града, ситуирани върху една твърде широка и разнотипна културно-историческа контекстуалност – от Гогол и Херцен до Толстой, Достоевски и Солженицин. Споделям гледището на автора, че в случая общо взето Бродски следва линията на руската културна митология, като държи сметка за есхатологичните моменти и дуалистичната природа на класическите литературни текстове за Петербург, съчетавайки ги с носталгичния копнеж по възраждането на Петербургския мит. Лаконично, коректно и достоверно са представени дисонансите в позициите на Толстой, Солженицин и Бродски към Петър Велики и митологизирания пространствен образ на Петербург, но се нуждае от прецизиране спорното мнение, че Андрей Болконски е „най-положителният герой” на „Война и мир” (с. 129).

Ценни и приносни са литературоведските интерпретации на Димо Димов върху пространствения модел и културната митология на Венеция в есеистиката на Бродски и сложната им съотнесеност с класическия Петербургски образ и с Венецианския текст в руската литература. Най-съществени тук са авторовите интертекстуални и поетологични догадки и наблюдения върху доминацията на женското начало в митопоетичната панорама на „града – красавица” като земна проекция на рая, възприемането на Венеция като „огледална реалност” и „алтернативен носител на Петербургския мит”, акцентирането върху метафизичния смисъл на водната стихия в хронотопа на „градовете – близнаци”. Силно впечатляват и фиксираните сходства в метафоричното изображение на града като музикална творба, ярката и контрастна осветеност на зимния пейзаж, родството между Венеция и Петербург чрез сакралната символика на лъва като изразител на имперската им природа, знаковата и стилистична натовареност на водната и фотографска метафора в изграждането на градското пространство.

Нови оценъчни ресурси в конципирането на общата тематика на работата въвеждат коментарите на дисертанта върху философската позиция на Бродски към цивилизационния избор в дилемата „Истанбул или Атина”, върху възприемането на Изтока и Запада като антиномично метафизично олицетворение на Доброто и Злото. Както се вижда, в субективните представи на поета Западът наистина е

еманация на свободата, прогреса и времето, а Изтокът асоциира с историческия застой, деспотизма

и пространството, при което Времето (движението) доминира над Пространството (застоя). Индиректната художествена проекция на Рим в последния раздел на четвърта глава е проблематизирана доста находчиво през призмата на триадата „град – владетел – статуя”. Най-стойностно тук е метафоричното, контрастно и диалогично тълкуване на статуарната символика при Марк Аврелий, „Медният конник” на Пушкин и паметника на Петър I у Мицкевич.

Общото ми заключение е, че дисертационният труд на Димо Димов е сериозно, оригинално и приносно научно изследване върху сложна и актуална културологична и литературоведска проблематика. Това е първото и единствено по рода си у нас цялостно и системно монографично проучване, което предлага евристичен аналитичен прочит и единна концептуална стратегия за осмисляне, възприемане и конструиране на градското пространство в есеистиката на Йосиф Бродски. Повечето от възловите му идеи и положения са защитени убедително, с необходимата компетентност, задълбоченост и етичност, върху широка културно-историческа контекстуалност и диалогичност. Текстът е логичен, четивен и коректен, издържан в дискурсивно и стилистично отношение, с ясно откроена авторска позиция.

Всичко това ми позволява да препоръчам на Научното жури да присъди на Димо Тодоров Димов научната и образователна степен „доктор”.

София, 30.12.2016 г.

Рецензент: проф. дфн Петко Троев

